

УДК 658

Чіков І. А.

ilya95chikov@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-2128-5506

Researcher ID: T-3922-2018

доктор філософії з економіки, старший викладач кафедри комп'ютерних наук та економічної кібернетики, старший науковий співробітник наукових тематик, Вінницький національний аграрний університет, м. Вінниця

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АПК

Анотація. *Стаття присвячена теоретико-методичним аспектам наукових підходів до оцінки ефективності діяльності підприємств агропромислового комплексу. Розглянуто особливості оцінки ефективності діяльності підприємств як складної соціально-економічної системи, яка піддається впливу як внутрішніх, так і зовнішніх факторів. У статті розглянуто думки науковців з питань визначення поняття «ефективність економічної діяльності підприємства», на основі чого було встановлено, що існують низка підходів оцінки ефективності діяльності підприємств, які фокусуються на аналізі різних аспектів їх функціонування. Зокрема на аналізі фінансових показників, продуктивності праці та якості управлінських рішень і стратегій. На основі проведеного дослідження визначено, що методика оцінки економічної ефективності виробництва передбачає визначення співвідношення між кінцевим результатом (виробленою продукцією, послугами) та ресурсами, які були використані для його досягнення (трудовими, матеріальними, фінансовими, інформаційними). Встановлено, що найбільш поширеною є традиційна фінансова модель, яка фокусується на аналізі внутрішніх показників ефективності використання активів підприємства без врахування впливу зовнішніх факторів. Традиційна фінансова модель дозволяє керівництву оцінити фінансовий стан підприємства, здійснити прогноз щодо майбутньої прибутковості та ризиків, а також сформулювати стратегії функціонування на основі отриманих даних. Сформовано систему індикаторів оцінки економічної ефективності підприємств, які дозволяють здійснити комплексний аналіз економічної діяльності суб'єктів господарювання враховуючи різноманітні аспекти їх економічної діяльності. Зокрема, процесні індикатори, що відображають ефективність функціонування внутрішніх процесів та операцій; вихідні індикатори, що відображають поточний стан та потенціал підприємства; результативні індикатори, що вимірюють рівень досягнення цілей та результати діяльності; індикатори впливу, що аналізують вплив зовнішніх факторів на фінансові показники та ефективність підприємства. У роботі здійснено порівняння підходів до оцінки економічної ефективності суб'єктів господарювання, зокрема цільового та системного. Визначено, що цільовий підхід акцентується на досягненні конкретної цілі чи показника, тоді як системний враховує комплексний взаємозв'язок і вплив різних факторів на ефективність підприємства.*

Ключові слова: методика оцінки, ефективність, підприємства АПК, наукові підходи, система індикаторів, сталий розвиток.

Chikov Illia

ilya95chikov@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-2128-5506

Researcher ID: T-3922-2018

PhD in Economics, Senior Lecturer of the Department of Computer Science and Economic Cybernetics, Senior Research Officer of Scientific Topics, Vinnytsia National Agrarian University, Vinnytsia

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF SCIENTIFIC APPROACHES TO ASSESSING THE EFFICIENCY OF THE ACTIVITIES OF AGRICULTURE ENTERPRISES

Abstract. *The article is devoted to the theoretical and methodological aspects of scientific approaches to the evaluation of the efficiency of the enterprises of the agro-industrial complex. Peculiarities of evaluating the efficiency of enterprises as a complex socio-economic system, which is influenced by both internal and external factors, are considered. The article examines the opinions of scientists on the definition of the concept of «efficiency of economic activity of an enterprise», based on which it was established that there are a number of approaches to assessing the efficiency of enterprises, which focus on the analysis of various aspects of their functioning. In particular, on the analysis of financial indicators, labor productivity and the quality of management decisions and strategies. On the basis of the conducted research, it was determined that the method of assessing the economic efficiency of production involves determining the relationship between the final result (manufactured products, services) and the resources that were used to achieve it (labor, material, financial, informational). It was established that the most common is the traditional financial model, which focuses on the analysis of internal indicators of the efficiency of the use of the company's assets without taking into account the influence of external factors. The traditional financial model allows the management to assess the financial condition of the enterprise, to make a forecast regarding future profitability and risks, as well as to form operational strategies based on the received data. A system of indicators for assessing the economic efficiency of enterprises has been formed, which allow a comprehensive analysis of the economic activity of economic entities, taking into account various aspects of their economic activity. In particular, process indicators reflecting the effectiveness of internal processes and operations; output indicators reflecting the current state and potential of the enterprise; performance indicators that measure the level of achievement of goals and performance results; impact indicators that analyze the influence of external factors on the financial indicators and efficiency of the enterprise. The work compares approaches to the assessment of the economic efficiency of business entities, in particular, targeted and systemic. It was determined that the target approach emphasizes the achievement of a specific goal or indicator, while the system approach takes into account the complex interrelationship and influence of various factors on the efficiency of the enterprise.*

Key words: assessment methodology, efficiency, agribusiness enterprises, scientific approaches, system of indicators, sustainable development.

JEL Classification: D22, L25, Q12, Q18

DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1256-2024-41-14>

Постановка проблеми. Питання ефективності економічної діяльності підприємств агропромислового комплексу (АПК) в сучасних умовах є одним із найбільш актуальних та важливих. Існує багато пропозицій і концепцій для оцінки роботи підприємств, як від українських, так і від іноземних експертів, проте до цього часу не існує єдиної думки з цього питання. Це пов'язано з тим, що різні методика та підходи враховують різні аспекти діяльності підприємств, а також умови та викликами, які стоять перед агропромисловим комплексом в різних країнах та регіонах.

Не менш важливим питанням є вибір оптимальної системи показників, яка дозволила б найбільш точно та всебічно оцінити ефективність підприємств. Така система показників повинна включати як фінансові, так і нефінансові аспекти діяльності, враховувати як внутрішні, так і зовнішні чинники. Наприклад, фінансові показники, такі як рентабельність, ліквідність, прибутковість, боргове навантаження, операційні витрати тощо, забезпечують оцінку фінансового стану та результативності компанії. Нефінансові показники, своєю чергою, такі як рівень задоволеності клієнтів, рівень інновацій, якість продукції, корпора-

тивну соціальну відповідальність і задоволеність працівників, дозволяють оцінити стратегічні та операційні аспекти діяльності, які впливають на довгострокову конкурентоспроможність [1; 2].

Коли ми говоримо про внутрішні чинники, такі як організаційна структура, ефективність управління, мотивація персоналу і внутрішні процеси, то вони мають прямий вплив на здатність компанії генерувати прибуток і утримувати свої позиції на ринку. Зовнішні чинники, наприклад економічне середовище, законодавчі зміни, ринкові умови, конкуренція, соціально-економічні тенденції, визначають рамки та обмеження, в яких діє підприємство [3-5].

Враховання усіх цих факторів у комплексі дозволяє створити більш точну та релевантну картину ефективності діяльності підприємств АПК, що є ключовим для прийняття обґрунтованих управлінських рішень і розробки стратегічних планів розвитку. Такий підхід забезпечує всебічний аналіз як фінансових, так і нефінансових показників, а також враховує вплив внутрішніх та зовнішніх чинників на діяльність підприємства. Однак, це призводить до значних складнощів у розрахунках і аналізі, оскільки необхідно зібрати і обробити велику кількість даних, що часто мають різну природу і методи розрахунку. Крім того, інтеграція цих даних у єдину систему оцінки потребує розробки складних математичних моделей та застосування сучасних інформаційних технологій для забезпечення точності та актуальності результатів.

Сучасні підходи до оцінки ефективності діяльності підприємств також враховують необхідність інтеграції принципів сталого розвитку, що передбачає збалансований розвиток економічної, соціальної та екологічної складових. Таким чином, ефективність підприємства повинна оцінюватися не лише з точки зору отримання прибутку, але й з урахуванням його впливу на суспільство та довкілля. Це вимагає застосування комплексних методів аналізу, які поєднують в собі як кількісні, так і якісні оцінки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням оцінки ефективності діяльності підприємств АПК присвячено значну кількість робіт учених, зокрема істотний внесок зробили Сахно А. [6], Марценюк О. [7], Томашук І. [8], Андрійчук В. [11], Ященко О. [17], Савенко Н. [18], Шаманська О. [20] та

інших. Однак, незважаючи на велику кількість наукових досліджень, основні теоретичні положення та практичні аспекти економічної ефективності підприємств залишаються спірними і потребують подальших досліджень. Це зумовлено складністю і багатогранністю самого поняття економічної ефективності, яке включає різні аспекти діяльності підприємства, такі як виробнича, фінансова, управлінська, соціальна та екологічна ефективність. Кожен з цих аспектів має свої особливості та методи оцінки, що ускладнює розробку єдиного підходу до оцінки економічної ефективності підприємств.

Дослідження також потребують методичних підходів до вибору компонентів і критеріїв системи показників для оцінки економічної ефективності суб'єкта господарювання. Це включає визначення найбільш релевантних і інформативних показників, які дозволять всебічно оцінити ефективність діяльності підприємства з урахуванням специфіки його діяльності, умов зовнішнього середовища та стратегічних цілей. Така система показників повинна бути гнучкою і адаптованою до змін зовнішніх і внутрішніх умов, а також забезпечувати можливість проведення порівняльного аналізу з іншими підприємствами галузі.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сучасних підходів до оцінки ефективності економічної діяльності підприємств АПК.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відомо, що метою суб'єктів господарювання є отримання максимального прибутку при оптимальних витратах, а основним завданням менеджерів на всіх рівнях управління є не стільки кількісні показники підприємства, скільки їхні якісні характеристики, а саме ефективність управління. Як слушно зазначається у роботі [7] ефективність управління визначається як співвідношення отриманого результату з витратами (ресурсами) діяльності підприємства; співвідношення отриманого результату з наміченими цілями. Ефективність управління діяльністю підприємства визначається як результативність управління маркетинговою, виробничою, фінансовою, інноваційною та кадровою діяльністю. Це включає в себе здатність адаптуватися до змін зовнішнього середовища, приймати швидкі та ефективні управлінські рішення, раціонально використовувати ресурси, а також забезпечувати сталий розви-

ток підприємства.

Доцільно зауважити, що ефективність управління не обмежується лише фінансовими аспектами. Вона охоплює здатність керівництва до стратегічного планування, інноваційної діяльності, розвитку корпоративної культури та впровадження новітніх технологій. Сучасні підприємства, зокрема аграрного сектору економіки, повинні бути гнучкими і здатними швидко реагувати на ринкові зміни, що включає моніторинг конкурентів, аналіз тенденцій та прогнозування майбутніх змін [8].

Економічна ефективність є ключовою категорією сучасних економічних відносин, які безпосередньо пов'язані з досягненням кінцевої мети суспільного виробництва в цілому, а також кожного підприємства окремо. Це поняття відображає здатність підприємства максимально ефективно використовувати наявні ресурси для досягнення своїх цілей, зокрема отримання прибутку, підвищення конкурентоспроможності та забезпечення сталого розвитку. В загальному вигляді, економічна ефективність визначається як співвідношення результатів діяльності підприємства до витрат, понесених на їх досягнення. Це співвідношення може оцінюватися як в абсолютних, так і у відносних величинах, і включає різні аспекти діяльності, такі як виробництво, фінанси, управління та маркетинг.

Досягнення економічної ефективності вимагає оптимізації використання всіх видів ресурсів – людських, фінансових, матеріальних та інформаційних. Ефективне управління цими ресурсами дозволяє мінімізувати витрати та максимізувати результати, що є основою для забезпечення конкурентних переваг на ринку. При цьому важливим є не лише отримання прибутку, але й досягнення довгострокових цілей, таких як розширення ринкової частки, інноваційний розвиток, підтримка позитивного іміджу підприємства та забезпечення конкурентоспроможності [9].

Підтримка високої економічної ефективності є основною метою підприємства, оскільки це дозволяє забезпечити його стійкий розвиток, підвищити конкурентоспроможність на ринку, збільшити прибуток та забезпечити довгострокову фінансову стабільність. В сучасних умовах економічна ефективність також має важливе значення для суспільства в цілому, оскільки ефективно використання

ресурсів сприяє зростанню національного доходу, підвищенню рівня життя населення та забезпеченню сталого економічного розвитку країни [10].

Таким чином, економічна ефективність є не лише показником успішності окремого підприємства, але й важливим індикатором розвитку економіки в цілому. Вона визначає здатність економічної системи забезпечувати ефективне використання ресурсів, що є основою для досягнення стійкого і збалансованого розвитку.

В рамках дослідження доцільно проаналізувати поняття «ефективність економічної діяльності підприємства». У таблиці 1 наведені думки науковців з питань визначення даного поняття.

Отже, наявність різних трактувань щодо розуміння сутності ефективності економічної діяльності підприємства обумовлена різними теоретичними позиціями щодо її аналізу та визначення основних аспектів для вирішення загальної проблеми. Кожна з цих концепцій враховує свої особливості та акцентує увагу на різних вимірах ефективності, що відображається в різноманітних підходах до оцінки та управління.

Так, одні концепції зосереджуються на фінансових показниках, таких як рентабельність і оборотність капіталу, які відображають ефективність використання фінансових ресурсів і здатність підприємства генерувати прибуток. Інші підходи акцентують увагу на продуктивності праці та використанні виробничих ресурсів, що важливо для оцінки ефективності виробничих процесів та оптимізації ресурсного потенціалу. Існують також концепції, що фокусуються більше на управлінських аспектах, таких як якість управлінських рішень та стратегій, що спрямовані на підвищення ефективності і забезпечення стійкого розвитку підприємства. Ці підходи розглядають ефективність з позицій оптимального управління ресурсами, інноваційного розвитку та адаптації до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі [20].

Отже, різноманітність концепцій ефективності економічної діяльності підприємства свідчить про складність поняття і його багатогранність. Вибір конкретної концепції залежить від специфіки діяльності підприємства, його цілей та стратегічних пріоритетів, а також від актуальних викликів і умов ринкового середовища.

Трактування поняття «ефективність економічної діяльності підприємства»

№ п/п	Автор	Трактування поняття
1	Андрійчук В. [11]	«...співвідношення між одержаними результатами і витраченими на їх досягнення ресурсами»
2	Павленко І. [12]	«...сукупна оцінка результатів використання матеріальних, трудових, фінансових та інформаційних ресурсів підприємства у виробництві товарів чи наданні послуг за певний період»
3	Шнипко О. [13]	«...комбінація ресурсів, що дозволяє досягти максимального випуску товарів з найменшими витратами»
4	Котарбинський Т. [14]	«...результативність, яку визначає загальна теорія ефективної організації діяльності»
5	Слюсаренко О. [15]	«...порівняння результатів діяльності із витратами на впровадження, а також відношення результатів до витрат»
6	Устенко О. [16]	«...комплексне вираження кінцевих результатів використання засобів виробництва та робочої сили за певний період часу»
7	Яценко О. [17]	«відносний показник результативності і він може бути тільки позитивною величиною»
8	Савенко Н. [18]	«...результат виробничої діяльності, що виражається у вигляді співвідношення підсумків господарської діяльності та витрат ресурсів»
9	Чучук Ю. [19]	«...співвідношення економічного ефекту до певних витрат чи ресурсів (матеріальних, трудових, фінансових), які було затрачено для його досягнення»

Джерело: систематизовано автором на основі проаналізованих літературних джерел

В загальному вигляді, методика оцінки економічної ефективності виробництва передбачає визначення співвідношення між отриманим результатом (ефектом) та використаними ресурсами (витратами), необхідними для досягнення цього результату. Це співвідношення обчислюється за допомогою загальної формули, яка виражає економічну ефективність як частку від ділення отриманого ефекту на суму витрачених ресурсів (1) [21]:

$$e = \frac{E \rightarrow \max}{B \rightarrow \min} \quad (1)$$

де e – критерій економічної ефективності, E – економічний результат (вигода, ефект), B – витрати на досягнення економічного результату.

Цей підхід дозволяє оцінити, наскільки ефективно були використані ресурси у виробничому процесі для досягнення конкретних результатів, та є важливим інструментом для прийняття управлінських рішень у сфері оптимізації виробництва та підвищення його рентабельності.

Використання економіко-математичних методів у процесі дослідження рівня еконо-

мічної ефективності підприємств дозволяє отримати комплексну оцінку економічної діяльності суб'єкта господарювання. Це дає змогу враховувати взаємозв'язки між усіма елементами системи, що є важливим для всебічного аналізу та прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Такий підхід забезпечує комплексне розуміння функціонування підприємства, враховуючи як внутрішні, так і зовнішні фактори, що впливають на його економічну ефективність.

При оцінці економічної ефективності підприємства важливо враховувати не тільки загальні фінансові показники, але й ефективність з точки зору керівництва підприємства. Тобто, це означає, що при оцінці економічної ефективності суб'єкта господарювання необхідно враховувати також ті аспекти, які безпосередньо впливають на добробут і вигоди власників. Таким чином, комплексний підхід до оцінки ефективності включає аналіз не лише внутрішніх процесів і фінансових результатів, але й інтересів та очікувань власників, що сприяє більш повному розумінню загального стану та перспектив розвитку підприємства.

Оцінюючи ефективність підприємства, наприклад, за попередній рік, підведені підсумки діяльності підприємства в минулому дозволяють зрозуміти, наскільки ефективно воно працювало, які були основні досягнення та недоліки, і як вони вплинули на фінансові показники та стабільність. Це також надає можливість виявити основні напрямки для покращення та визначити, які аспекти потребують додаткової уваги для забезпечення сталого розвитку в майбутньому. Однак, якою б ефективною не була робота підприємства в минулому, не можна гарантувати, що такі ж результати будуть досягнуті в майбутньому. Це пов'язано з тим, що умови, в яких функціонує підприємство, постійно змінюються. Нові виклики, ризики, економічні кризи, зміни в законодавстві, коливання курсів валют та цін на сировину та готову продукцію – усе це впливає на здатність підприємства підтримувати свою фінансову стабільність і досягати поставлених цілей. Тому важливо постійно аналізувати не лише минулі результати, але й враховувати майбутні тенденції та зміни, адаптуючи стратегію управління підприємством відповідно до нових реалій.

Слід зазначити, що на сьогодні наукова спільнота не сформувала єдиного підходу до визначення показника економічної ефективності діяльності підприємств. Питання визначення універсального показника або підходу оцінки економічної ефективності є надзвичайно актуальним і вимагає глибшого дослідження. Різноманітність підходів та методів, що використовуються для оцінки ефективності, відображає складність і багатогранність цього питання. Кожен метод має свої унікальні переваги, недоліки та обмеження, що потребують ретельного аналізу та вибору найдоцільнішого підходу, враховуючи специфічні умови та типи підприємств. У зв'язку з цим, існує необхідність розробки більш інтегрованих і гнучких методів, які зможуть адаптуватися до різних економічних середовищ та динамічних змін на ринку, забезпечуючи точнішу та об'єктивнішу оцінку економічної ефективності підприємств. Однак, не зважаючи на це, науковцями сформовано низку підходів до оцінки економічної ефективності, кожен з яких має свої особливості, переваги та недоліки.

Так, найбільш поширеною є традиційна фінансова модель (базується на класичній моделі Дюпона), яка характеризує рентабель-

ність капіталу та передбачає оцінку ефективності на основі двох груп показників – загальноючих – показників першого рівня, які відображають ефективність діяльності підприємства в цілому. Дана модель була вперше застосована на початку минулого століття, вдосконалювалася з розвитком методів обліку і досі широко використовується на практиці [22; 23].

На першому рівні оцінюються показники прибутковості – рентабельність активів, рентабельність власного капіталу, рентабельність продажів тощо. На другому рівні – показники фінансової стійкості, ділової активності, ліквідності, ефективності використання персоналу тощо [24].

Модель орієнтована на внутрішній аналіз ефективності підприємства і базується на внутрішніх показниках продуктивності, ігноруючи зовнішні впливи. Основна ідея полягає в тому, щоб оцінити здатність підвищення ефективності підприємства за рахунок зниження витрат. Аналіз стану підприємства здійснюється на основі фінансової звітності попередніх періодів, де ефективність майбутніх періодів прямо залежить від досягнутого раніше результату.

Традиційний підхід до визначення економічної ефективності підприємства має кілька важливих переваг, які роблять його популярним та ефективним у використанні [25]:

1) простий алгоритм розрахунків – основні фінансові показники, такі як рентабельність, оборотність активів, відносна ліквідність тощо, розраховуються за вже відомими методами та формулами, що спрощує процес аналізу і порівняння результатів;

2) легкість впровадження і універсальність – модель може бути легко впроваджена на будь-якому підприємстві, оскільки вона базується на загальноприйнятих фінансових показниках і стандартизованих методиках обліку;

3) доступність інформації про алгоритми розрахунку – існує велика кількість документованої інформації щодо методів розрахунку фінансових показників, що дозволяє легко здійснювати аналіз і порівняння на основі доступних даних;

4) розробка методологічної основи для аналізу – модель надає чітку методологічну основу для проведення аналізу ефективності, що спрощує внутрішню організацію і моніторинг фінансової діяльності підприємства;

5) адаптація до різних секторів економіки – традиційна фінансова модель успішно використовується в різних секторах економіки, що свідчить про її універсальність і можливість адаптації до специфічних умов і вимог різних галузей.

Наведені переваги роблять традиційну модель ефективним інструментом для оцінки економічної ефективності підприємства, особливо в контексті зручності впровадження, доступності даних і широкого спектру застосування. З недоліків моделі хочеться відзначити її вузькоспеціалізовану орієнтацію (при визначенні ефективності враховуються лише матеріальні фактори), обмежену інформативність (не враховуються зміни у капіталі власника), відносна точність (дані бухгалтерського обліку не дають точної картини фінансового стану підприємства) [25; 26]. А також недоліки, справедливо відмічені у проаналізованих джерелах, зокрема: спрощений вид моделі через відсутність показника, що характеризує фактор ризику; неповний облік витрат на залучення капіталу (деякі витрати, наприклад дивіденди, частково відображаються на чистому прибутку); труднощі порівняння традиційних показників ефективності конкуруючих компаній через відмінності в їхній обліковій політиці.

Традиційний підхід є основою для багатьох аналітичних і стратегічних рішень на підприємстві. Він дозволяє керівництву оцінити фінансове «здоров'я» підприємства, зробити прогнози майбутньої прибутковості та ризиків, а також планувати фінансові стратегії на основі отриманих даних. Однак, не зважаючи на те, що модель є добре відомою і широко застосовується, сучасні умови розвитку бізнесу та науки вимагають також інтеграції інших підходів до оцінки ефективності. Наприклад, сучасні підходи можуть включати не лише фінансові показники, але й соціальні, екологічні, технологічні та інші аспекти, що відображають загальну сталість розвитку підприємства і його вплив на оточуюче середовище.

Таким чином, використання даної фінансової моделі є важливим інструментом для оцінки економічної ефективності підприємства, проте для повноцінного аналізу і прийняття рішень може вимагатися комплексне поєднання різних методів та підходів.

Альтернативою традиційній моделі визначення економічної ефективності підприємства

є вартісні моделі визначення ефективності діяльності підприємства, в яких підвищення ефективності його діяльності пов'язується зі зростанням його вартості. Джеймс Тобін у 1966 р. запропонував «теорію вибору портфельних інвестицій» – першу вартісну модель для визначення ефективності підприємства. В основу цієї теорії покладено оцінку не лише поточних фінансових результатів, але й зміну загальної вартості підприємства, що враховується у контексті різних інвестиційних стратегій та ризиків. Це дозволяє більш комплексно оцінити вплив управлінських рішень на майбутню стабільність і вартість підприємства [26].

Автор моделі стверджував, що за наявності альтернативних варіантів інвестування слід прагнути до досягнення балансу високоризикових і низькоризикових інвестицій в інвестиційному портфелі. Він запропонував поняття «фактор Q» (коефіцієнт Тобіна), який визначається як відношення ринкової вартості активів у матеріальній формі до вартості їх заміни та використовується для визначення ефективності капіталовкладень у підприємство. Високий коефіцієнт Тобіна (більше одиниці) свідчить про високу ринкову оцінку активів у порівнянні з їх замінною вартістю, що може вказувати на ефективне використання капіталу та потенційне зростання вартості підприємства [27]. Це поняття сприяє збалансованому підходу до інвестицій, де досягнення оптимального співвідношення між високо- і низькоризиковими інвестиціями визначає успішність стратегії підприємства.

Ефективність діяльності підприємства можна розрахувати за формулою (2) [27]:

$$q = \frac{P}{A} \quad (2)$$

де q – коефіцієнт Тобіна, P – ринкова (зовнішня) вартість активів підприємства; A – внутрішня (відновлювальна) вартість активів підприємства.

Виникнення моделі також пов'язане з появою концепції «вартісного мислення», яка характеризується зусиллями менеджерів максимізувати вартість підприємства, розраховану за значеннями грошових потоків з урахуванням різноманітних зовнішніх факторів (на відміну від традиційна модель, складена на внутрішніх процесах) [28].

Вартісне мислення передбачає орієнтацію на довгострокове зростання вартості підпри-

емства, що досягається шляхом оптимального управління грошовими потоками. Цей підхід враховує зовнішні фактори, такі як економічна кон'юнктура, ринкові умови, інфляція, валютні курси, зміни у законодавстві та політична стабільність, які можуть впливати на здатність підприємства генерувати стабільні доходи та підтримувати свою конкурентоспроможність [29].

На відміну від традиційних моделей, які часто зосереджені на короткострокових фінансових результатах та внутрішніх показниках ефективності, таких як операційні витрати, виробничі обсяги та прибуток, модель вартісного мислення розглядає підприємство в контексті його здатності створювати додану вартість для акціонерів та інвесторів. Це включає оцінку майбутніх грошових потоків, інвестиційних проектів, ризиків і можливостей на ринку [30].

Впровадження вартісного мислення в управлінську практику дозволяє підприємствам більш точно оцінювати ефективність своєї діяльності та приймати стратегічні рішення, що сприяють стійкому розвитку та збільшенню ринкової вартості. Такий підхід стимулює менеджерів до більш ретельного аналізу зовнішніх умов і їх впливу на фінансові результати, що забезпечує більш комплексний та реалістичний погляд на перспективи розвитку підприємства [31].

Однією з найбільш відомих і поширених моделей вартісно-орієнтованого управління підприємствами є модель економічної доданої вартості (EVA), яка використовується для оцінки економічної прибутковості підприємства, враховуючи витрати на капітал і вартість капіталу. Вона дозволяє керівництву отримувати більш точні дані про прибутковість компанії через врахування витрат на капітал і його вартість, що стимулює більш об'єктивне прийняття рішень щодо капітальних інвестицій і забезпечує більш ефективне управління фінансовими ресурсами.

Показник економічної доданої вартості представляє собою вдосконалений показник економічного прибутку (залишкового доходу), який вимірює фінансовий результат компанії, враховуючи не лише витрати на бухгалтерський облік, але й альтернативну вартість інвестованого капіталу. Економічний прибуток (залишковий дохід) є результатом віднімання зазначених вище альтернативних витрат з бухгалтерського прибутку (3) [32]:

$$EVA = (NOPAT - WACC) * IC \quad (3)$$

де EVA – економічна додана вартість, $NOPAT$ – чистий операційний прибуток, $WACC$ – середньозважена вартість капіталу, IC – інвестований капітал.

Багато сучасних економістів пропонують розраховувати EVA дещо інакше – принцип дозволяє пов'язати рентабельність активів компанії і додану економічну вартість (4) [32]:

$$EVA_i = (ROA_i - WACC) * IC, \quad (4)$$

де EVA_i – економічна додана вартість, ROA_i – показник рентабельності активів підприємства, $WACC$ – середньозважена вартість капіталу, IC – інвестований капітал.

Варто зазначити, що зростання EVA можливе не лише за рахунок підвищення загальної ефективності підприємства, а й за рахунок факторів, які можуть призвести до негативних наслідків у майбутньому. Наприклад, тимчасове зниження витрат через скорочення інвестицій у нові проекти або скорочення досліджень і розробок може підвищити поточний EVA, але негативно вплинути на довгострокові перспективи розвитку підприємства. Також, наприклад, підвищення цін на продукцію дає можливість збільшити обсяг прибутків, але може призвести до втрати клієнтів і зниження ринкової частки у майбутньому. Тому важливо аналізувати EVA у контексті стратегічного планування та враховувати всі можливі наслідки прийнятих управлінських рішень.

Так як на величину EVA впливають виробничі витрати (наприклад, зниження витрат на матеріали прямо впливає на якість продукції) – це може мати позитивний ефект у короткостроковій перспективі, спричинивши зменшення витрат та підвищення EVA. Однак у довгостроковій перспективі така стратегія може призвести до негативних наслідків, зокрема до втрати покупців, погіршення репутації бренду та зниження доходу від реалізації продукції. Подібний підхід може бути особливо ризикованим в умовах високої конкуренції, де якість продукції є ключовим фактором для утримання клієнтів і збільшення ринкової частки.

При дослідженні ефективності виробництва необхідно також звернути увагу на виробничі функції, наприклад Кобба-Дугласа та Кобба-Дугласа-Тінбергена. Економічний зміст виробничої функції Кобба-Дугласа полягає у виявленні рівня впливу кожного фак-

тору економічного зростання та їх сукупної дії на обсяг національного продукту. Вона набула найбільшого поширення, оскільки вона враховує асиметричні закони суспільного виробництва, нерівномірність розподілу економічних ресурсів між структурними компонентами національного господарства й у такий спосіб забезпечує найбільш точні макроекономічні прогнози. Модель показує дію таких чинників, як капітал і праця, за умов екстенсивного економічного зростання [33].

Виробнича функція Кобба-Дугласа має наступний вигляд (5) [33]:

$$V = A * K^\alpha * L^\beta \quad (5)$$

де V – обсяг виробництва, K – обсяг капіталу, L – обсяг праці, A – коефіцієнт пропорційності або масштабу; α , β – коефіцієнти еластичності виробництва до капіталу та праці, що характеризують приріст виробництва, на який припадає 1% приросту відповідного фактору виробництва.

Виробнича функція Кобба-Дугласа-Тінбергена, своєю чергою, окрім класичних показників капіталу і праці містить ще один синтетичний динамічний фактор – «нейтральний науково-технічний прогрес» (6) [34]:

$$V = A * K^\alpha * L^\beta * e^{Rt} \quad (6)$$

де e^{Rt} – фактор, що відображає вплив якісних змін у виробництві, наприклад технічного прогресу або кваліфікації працівників.

Особливістю моделі є наявність коефіцієнта R , який відображає усі якісні зміни, що відбуваються на підприємстві та не залежать від капіталу та праці. Цей параметр характеризує загальні умови економічного відтворення на конкретному рівні протягом визначеного періоду часу t . Кількісний параметр R допомагає оцінити загальну ефективність економічної системи та її можливості для подальшого розвитку.

Загалом у науковій літературі виділяють два основних підходи до оцінки економічної ефективності суб'єктів господарювання, як цільовий та системний. Цільовий підхід базується на досягненні конкретних цілей, встановлених підприємством, тоді як системний підхід розглядає підприємство як комплексну соціально-економічну систему, яка взаємодіє з навколишнім середовищем.

У табл. 2 наведено основні особливості цих підходів.

Отже, наведені підходи мають свої як переваги, так і недоліки. Цільовий підхід є корис-

Таблиця 2

Порівняльна характеристика підходів до оцінки економічної ефективності суб'єктів господарювання

Цільовий підхід	Системний підхід
Направленість на конкретні результати – оцінка економічної ефективності проводиться з урахуванням досягнення встановлених цілей, таких як збільшення прибутку, зменшення витрат, підвищення рентабельності та інші фінансові показники.	Комплексний аналіз – оцінка економічної ефективності здійснюється на основі аналізу всіх взаємозв'язаних компонентів підприємства, таких як виробництво, фінанси, маркетинг, управління персоналом та інші.
Вимірювання за допомогою КРІ (key performance indicators) – визначення та використання ключових показників ефективності (КРІ), які відображають ступінь досягнення цілей.	Врахування взаємозв'язків – системний підхід враховує взаємозв'язки між різними компонентами підприємства та їх вплив на загальну економічну ефективність.
Короткострокова перспектива – цільовий підхід часто зосереджується на короткострокових результатах і досягненні конкретних цілей протягом визначеного періоду.	Довгострокова перспектива – системний підхід орієнтований на оцінку розвитку підприємства в довгостроковій перспективі, враховуючи змінні умови зовнішнього середовища.
Вузька спеціалізація – цільовий підхід обмежується окремими аспектами діяльності підприємства, не враховуючи комплексний вплив різних факторів на загальну економічну ефективність.	Інтеграція факторів – системний підхід враховує як внутрішні, так і зовнішні фактори, що впливають на економічну ефективність, такі як економічні, соціальні, політичні та технологічні умови.

Джерело: сформовано автором на основі [21; 35]

ним для досягнення конкретних коротко-строчкових цілей, тоді як системний підхід забезпечує глибше розуміння підприємства як комплексної системи та сприяє його довгостроковій стійкості та ефективності. Використання обох підходів у поєднанні може дати найбільш повне уявлення про економічну ефективність підприємства.

В контексті дослідження, пропонується також розглянути систему показників оцінки економічної ефективності підприємств, це дозволить більш комплексно та об'єктивно оцінювати результативність їх діяльності, враховуючи різноманітні аспекти економічної діяльності (табл. 3).

Оцінка економічної ефективності діяльності підприємств на основі представлених показників дозволяє отримати всебічне розу-

міння стану підприємства та його здатності досягати поставлених цілей. Використання таких показників сприяє формуванню цілісної картини щодо ефективності підприємства. Вони дозволяють виявити сильні та слабкі сторони підприємства, визначити ключові фактори, що впливають на його продуктивність та рентабельність, а також розробити рекомендації для подальшого покращення діяльності.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Аналізуючи трактування поняття «ефективність господарської діяльності підприємства», можна стверджувати, що ефективність діяльності підприємства є одним із основних факторів, який відображає рівень ефективного використання ресурсних можливостей підприємства. Ефективність господарської діяльності підприєм-

Таблиця 3

Основні показники комплексної оцінки економічної ефективності діяльності підприємств

Види індикаторів	Індикатори	Приклад
процесні індикатори	витрати на виробництво	собівартість продукції на одиницю товару
	продуктивність праці	кількість продукції, виробленої на одного працівника в місяць
	коефіцієнт використання потужностей	відсоток використання виробничих потужностей (наприклад, 85% від максимально можливої потужності)
	час циклу виробництва	час від початку виробництва до готового продукту (наприклад, 3 дні)
вихідні індикатори	обсяг виробництва	виробництво 10,000 од товару за місяць
	обсяг реалізації продукції	продажі на суму 100,000 грн за місяць
	рівень браку та відходів	відсоток бракованої продукції (наприклад, 2% від загального виробництва)
	кількість виконаних замовлень вчасно	95% замовлень виконано у визначений термін
результативні індикатори	прибутковість	чистий прибуток 500,000 грн на рік
	рентабельність продажів	рентабельність продажів 15%
	рентабельність активів	рентабельність активів (ROA) 10%
	рентабельність власного капіталу	рентабельність власного капіталу (ROE) 20%
	коефіцієнт поточної ліквідності	поточний коефіцієнт ліквідності 1,5
	коефіцієнт швидкої ліквідності	швидкий коефіцієнт ліквідності 1,2
	коефіцієнт автономії	коефіцієнт автономії 0,6
	коефіцієнт фінансової залежності	коефіцієнт фінансової залежності 1,4
індикатори впливу	економічна додана вартість (EVA)	EVA = 100,000 грн
	вартість підприємства	ринкова капіталізація 10,000,000 грн
	вплив на навколишнє середовище	зменшення викидів CO ₂ на 5% за рік
	соціальний вплив	створення 50 нових робочих місць у регіоні
	соціальні програми	фінансування соціальних програм для працівників на суму 200,000 грн

Джерело: авторська розробка

ства показує, наскільки добре підприємство використовує свої ресурси, включаючи матеріальні, фінансові, людські та інформаційні ресурси. Вона відображає здатність підприємства досягати максимальних результатів при мінімальних витратах.

Високий рівень ефективності діяльності підприємства свідчить про високу продуктивність роботи, що забезпечує зростання виробництва та прибутковості. Це означає, що підприємство може виробляти більше продукції або надавати більше послуг за той самий період часу, використовуючи ті самі або навіть менші ресурси. Ефективність діяльності підприємства також відображається у здатності задовольнити інтереси різних зацікавлених сторін, включаючи керівництва, інвесторів, працівників та клієнтів. Висока ефективність забезпечує зростання вартості підприємства, що є ключовим фактором для інвесторів та сприяє залученню нових інвестицій.

Визначення економічної ефективності діяльності підприємств має базуватися на: 1) аналізі структурних зв'язків суб'єкта господарювання на основі застосування економіко-математичних методів та вивченні впливу ключових факторів на ефективність підприємства; 2) вивченні стратегічних та оперативних рішень керівництва підприємства, їх впливу на досягнення поставлених цілей та ефективність управління ресурсами; 3) врахуванні екологічних аспектів діяльності підприємства, впливу виробничих процесів на навколишнє середовище та дотримання екологічних стандартів і норм; 4) оцінці впливу макроекономічних умов, державної політики, ринкових тенденцій, конкурентного середовища та інших зовнішніх факторів на діяльність підприємства.

Отже, ефективне функціонування підприємств вимагає оптимального поєднання та використання наявних ресурсів для отримання найвищих результатів. Система факторів економічної ефективності виробництва в сучасних умовах повинна включати раціональне поєднання внутрішніх (інформаційна база, виробничі ресурси, система управління, виробничі процеси, маркетингова політика тощо) та зовнішніх (державна, економічна та соціальна політика, ринкове середовище, структурні зміни, інституційні зміни тощо) факторів, які безпосередньо впливають на кінцевий результат ефективного функціонування підприємництва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковальчук А.М., Циганій С.В. Економічна діагностика стратегічного управління імпортою діяльністю підприємства як умова забезпечення його конкурентоспроможності. *Економіка та суспільство*. 2021. № 34. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-65>
2. Бугай В.З., Сидоренко В.О. Основні напрями підвищення конкурентоспроможності підприємства. *Modern economics*. 2019. № 14. С. 33–38. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V14\(2019\)-05](https://doi.org/10.31521/modecon.V14(2019)-05)
3. Чіков І.А. Фактори підвищення конкурентоспроможності підприємства АПК на основі інноваційних перетворень. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського, серія «Економіка і управління»*. 2018. Т. 29 (68). № 5. С. 113–117.
4. Чіков І.А., Ковальчук П.П. Теоретичні засади конкурентоспроможності підприємств галузі садівництва в сучасних умовах. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-76>
5. Okhota Y., Chikov I., Bilokinna I. Conceptual polycomponent model of an innovative mechanism for improving the competitiveness of agro-industrial complex enterprises. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2024. Vol. 10, No. 2. P. 196–210. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2024-10-2-196-210>
6. Сахно А.А., Павлюк І.О. Визначення ефективності економічної діяльності малих сільськогосподарських підприємств методом аналізу середовища функціонування. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2021. № 2 (56). С. 37–49. DOI: <https://doi.org/10.37128/2411-4413-2021-2-3>
7. Марценюк О., Давидюк В., Ружицька К. Фактори підвищення ефективності діяльності підприємства в сучасних умовах господарювання. *Причорноморські економічні студії*. 2023. Вип. 81. С. 107–112. DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.81-18>
8. Томашук І.В. Вплив агропромислової інтеграції на підвищення ефективності виробництва та переробки сільськогосподарської продукції. *Управління змінами та інновації*. 2023. № 5. С. 33–43. DOI: <https://doi.org/10.32782/СМІ/20232-5-6>
9. Chikov I., Khaietska O., Okhota Yu., Titov D., Prygotsky V., Nitsenko V. Modeling of the synthetic indicator of competitiveness of agricultural enterprises: a methodological approach to the use of neural network tools. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2023. Vol. 5. № 52. P. 222–242. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptop.5.52.2023.4149>
10. Chikov I., Radko V., Marshalok M., Tepluk M., Petrenko O., Sharko I., Sitkovska A. Economic

development of agricultural food enterprises on an innovative basis. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. Vol. 1, No. 42. P. 98–106. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptr.1.42.2022.3672>

11. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз : монографія. Київ : КНЕУ, 2005. 292 с.

12. Морщенок Т.С. Огляд підходів до визначення економічної сутності поняття «ефективність». *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2014. № 5. С. 177–184.

13. Шнипко О.В. Нагромадження основного капіталу як фактор конкурентоспроможності економіки. *Економіка України*. 2005. № 7. С. 23–35.

14. Опікунова Н.В., Гужва Ю.В., Ключка Ю.С. Ефективність управління як інтегрований результат взаємодії компонентів управління. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2014. № 46. С. 290–294.

15. Ярославський А.О. Економічна ефективність діяльності підприємства: теоретичний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 20 (3). С. 174–177.

16. Рац О.М. Визначення сутності поняття «ефективність функціонування підприємства». *Економічний простір*. 2008. № 15. С. 275–285.

17. Яценко О.І., Романюк О.П. Економічні та соціальні аспекти оцінки ефективності. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. Вип. 18 (6). С. 237–238.

18. Савенко Н.В. Економічна сутність ефективності виробництва підприємства і аналіз підходів до її визначення. *Інноваційна економіка*. 2009. Вип. 2. С. 153–162.

19. Чучук Ю.В. Теоретична сутність понять економічна ефективність та ефективність діяльності. *Ефективна економіка*. 2014. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2765>

20. Шаманська О.І. Сучасні підходи до оцінювання ефективності управління ресурсним потенціалом підприємства. *Ефективна економіка*. 2013. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1860>.

21. Головенко І.П. Теоретико-методичні підходи до оцінювання економічної ефективності функціонування підприємств. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 11. С. 300–303.

22. Косянчук Т.Ф., Кучма С.В. Теоретичні засади оцінки ефективності діяльності підприємства за сучасних умов. *Вісник Хмельницького*

національного університету. Серія: Економічні науки. 2014. № 3. Т. 3. С. 113–116.

23. Гречко А.В., Гречухін А.С. Оцінка ефективності виробничої діяльності. *Ефективна економіка*. 2016. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4744>

24. Отенко В.І. Формування аналітичного інструментарію оцінки ефективності діяльності підприємства. *Бізнес Інформ*. 2013. № 5. С. 230–237.

25. Кузьомко В.М., Онищенко І.В. Стратегія підвищення ефективності господарської діяльності підприємства на різних стадіях його життєвого циклу. *Економіка та суспільство*. 2016. Вип. 5. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/5_ukr/30.pdf

26. Гринько Т.В., Головка Д.Д. Наукові підходи до оцінки ефективності діяльності суб'єктів підприємництва. *Modern Economics*. 2018. № 11. С. 51–57. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V11\(2018\)-08](https://doi.org/10.31521/modecon.V11(2018)-08)

27. Даниліна С.О. Показники концентрації виробництва і капіталу в сучасних умовах. *Інфраструктура ринку*. 2020. № 41. С. 3–9. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastructure41-1>

28. Ткачук Н.М. Переваги та недоліки впровадження вартісно-орієнтованого управління в банках України. *Ефективна економіка*. 2013. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2499>

29. Кульбач Ю.О. Механізм управління вартістю підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 23. С. 82–86.

30. Старостенко Г.Г., Сурженко А.В. Вартісно-орієнтоване управління фінансами в сучасних реаліях ведення бізнесу в Україні. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2016. № 3(7). С. 178–186.

31. Захаркіна Л.С., Салтикова Г.В., Новіков В.М. Теоретико-методологічні засади вартісно-орієнтованого підходу до управління бізнесом. *Бізнес Інформ*. 2021. № 7. С. 169–177. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-7-169-177>

32. Давидов О.І. Моделі доданої вартості підприємств: економічний зміст та особливості побудови. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2017. № 28. С. 167–172.

33. Черкашина Т.С. Виробнича функція Кобба-Дугласа як інструмент політики економічного зростання України в умовах ринкових реформ. *Економіка та суспільство*. 2019. Вип. 20. С. 103–112. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2019-20-15>

34. Dotsiuk S., Chikov I., Shevchenko O., Nitsenko V., Gerasymchuk N. Evaluation of the institutional development of innovative activities

to ensure the economy of the state. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*. 2024. № 3. P. 171–180. DOI: <https://doi.org/10.33271/nvngu/2024-3/171>

35. Петков О.І. Методичні підходи до оцінювання економічної ефективності підприємств харчової галузі України. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 42. С. 35–39.

REFERENCES

1. Kovalchuk, A. M. and Tsyhanii, S. V. (2021), “Economic diagnostics of strategic management of an enterprise’s import activities as a condition for ensuring its competitiveness”, *Economy and Society*, no. 34, DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-65>.

2. Buhai, V. Z. and Sydorenko, V. O. (2019), “Concept of Competitiveness of the Enterprise and Possibilities of its Increases”, *Modern economics*, no. 14, pp. 33–38. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V14\(2019\)-05](https://doi.org/10.31521/modecon.V14(2019)-05)

3. Chikov, I. A. (2018), “Factors of increasing competitiveness of agricultural enterprises on the basis of innovative transformations”, *Scientific notes of Taurida National V.I. Vernadsky University, series “Economy and Management”*, vol. 29 (68), no. 5, pp. 113–117.

4. Chikov, I. and Kovalchuk, P. (2024), “Theoretical basics enterprises competitiveness in the gardening industry in modern conditions”, *Economy and Society*, vol. 59, DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-76>

5. Okhota, Y., Chikov, I. and Bilokinna I. (2024), “Conceptual polycomponent model of an innovative mechanism for improving the competitiveness of agro-industrial complex enterprises”, *Baltic Journal of Economic Studies*, vol. 10, no. 2, pp. 196–210. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2024-10-2-196-210>

6. Sakhno, A. A. and Pavliuk, I. O. (2021), “Determination of efficiency of small agricultural enterprises economic activity by the analysis method of functioning environment”, *Economy, finances, management: Topical issues of science and practical activity*, no. 2 (56), pp. 37–49. DOI: <https://doi.org/10.37128/2411-4413-2021-2-3>.

7. Martseniuk, O., Davydiuk, V. and Ruzhytska, K. (2023), “Factors for increasing the efficiency of enterprise activities in the modern economic conditions”, *Black Sea Economic Studies*, vol. 81, pp. 107–112. DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.81-18>

8. Tomashuk, I. V. (2023), “Influence of agricultural integration on increasing the efficiency of production and processing of agricultural products”, *Change Management and Innovation*, no. 5, pp. 33–43. DOI: <https://doi.org/10.32782/CMI/20232-5-6>

9. Chikov, I., Khaietska, O., Okhota, Yu., Titov, D., Prygotsky, V. and Nitsenko V. (2023), “Modeling of the synthetic indicator of competitiveness of agricultural enterprises: a methodological approach to the use of neural network tools”, *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, vol. 5, no. 52, pp. 222–242. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptop.5.52.2023.4149>

10. Chikov, I., Radko, V., Marshalok, M., Tepliuik, M., Petrenko, O., Sharko, I. and Sitkovska, A. (2022), “Economic development of agricultural food enterprises on an innovative basis”, *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, vol. 1 (42), pp. 98–106. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptop.1.42.2022.3672>

11. Andriichuk, V. H. (2005), *Efektivnist diialnosti ahrarykh pidpriemstv: teoriia, metodyka, analiz, [Efficiency of agricultural enterprises: theory, methodology, analysis]*, Kyiv, Ukraine.

12. Morschenok, T. S. (2014), “Research of going near determination of economic essence of concept “efficiency””, *Humanities Bulletin of Zaporizhzh State Engineering Academy*, no. 5, pp. 177–184.

13. Shnytko, O. V. (2005), “Fixed capital formation as a factor of economic competitiveness”, *Economy of Ukraine*, vol. 7, pp. 23–35.

14. Opikunova, N. V., Huzhva, Yu. V. and Kliuchka Yu. S. (2014), “Management effectiveness as an integrated result of the interaction of management components”, *The bulletin of transport and industry economics*, no. 46, pp. 290–294.

15. Yaroslavskiy, A. O. (2018), “Economic efficiency of the business of the enterprise: theoretical aspects”, *Uzhorod National University Herald. Series: International Economic Relations and World Economy*, vol. 20(3), pp. 174–177.

16. Rats, O. M. (2008), “Determination of the essence of the concept of “the efficiency of the operation of the enterprise””, *Economic scope*, no. 15, pp. 275–286.

17. Yashchenko, O. I. and Romaniuk, O. P. (2008), “Economic and social aspects of efficiency evaluation”, *Scientific Bulletin of UNFU*, vol. 18 (6), pp. 237–238.

18. Savenko, N. V. (2009), “The economic essence of the enterprise’s production efficiency and the analysis of approaches to its definition”, *Innovative economy*, vol. 2, pp. 153–162.

19. Chuchuk, Yu. V. (2014), “Theoretical concepts of economic efficiency and effectiveness of activities”, *Efektivna ekonomika*, no. 2, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2765>

20. Shamanska, O. I. (2013), “Modern approaches to evaluating the effectiveness of management of the enterprise’s resource potential”, *Efektivna ekonomika*, no. 3, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1860>

21. Holovenko, I. P. (2016), "Theoretical-methodological approaches to the evaluation of economic efficiency of enterprises", *Global and National Problems of Economics*, vol. 11, pp. 300–303.
22. Kosianchuk, T. F., Kuchma, S. V. (2014), "Theoretical foundations for evaluating the performance of the enterprise for the modern condition", *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences*, no. 3, vol. 3, pp. 113–116.
23. Hrechko, A.V. and Hrechukhin A.S. (2015), "Evaluating the effectiveness of the production activity of the enterprise", *Efektivna ekonomika*, no. 1, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4744>
24. Otenko, V. I. (2013), "Formation of analytical tools of assessment of company effectiveness", *Business Inform*, no. 5, pp. 230–237.
25. Kuzomko, V. M. and Onyshchenko I. V. (2016), "Strategy for improving efficiency business enterprises at different stages of its life cycle", *Economy and Society*, no. 5, available at: https://economyandsociety.in.ua/journals/5_ukr/30.pdf
26. Grynko, T. V. and Golovko, D. D. (2018), "Scientific approaches to estimation of efficiency of activity of business entities", *Modern Economics*, vol. 11, pp. 51–57. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V11\(2018\)-08](https://doi.org/10.31521/modecon.V11(2018)-08)
27. Danilyna, S. O. (2020), "Indicators of production and capital concentration in modern conditions", *Market infrastructure*, no. 41, pp. 3–9, DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastructure41-1>
28. Tkachuk, N. M. (2013), "Advantages and disadvantages of value-based approach implementing to management of banks of Ukraine", *Efektivna ekonomika*, no. 11, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2499>
29. Kulbach, Y. O. (2017), "Mechanism of management of enterprise cost", *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, no. 23, pp. 82–86.
30. Starostenko, H. H. and Surzhenko, A. V. (2016), "Value-based finance management in modern business realities in Ukraine", *Problems and prospects of economics and management*, no. 3 (7), pp. 178–186.
31. Zakharkina, L. S., Saltykova, H. V. and Novikov, V. M. (2021), "The theoretical and methodological principles of the value-oriented approach to business management", *Business Inform*, no. 7, pp. 169–177. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-7-169-177>
32. Davydov, O. I. (2017), "Models of the added value of enterprises: economic content and peculiarities of construction", *International Humanitarian University Herald. Economics and Management*, no. 28, pp. 167–172.
33. Cherkashyna, T. S (2020), "Cobb-douglas production function as an instrument of economic growth policy of Ukraine under market reforms", *Economy and Society*, vol. 21, pp. 28–37. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2019-20-15>
34. Dotsiuk, S., Chikov, I., Shevchenko, O., Nitsenko, V. and Gerasymchuk, N. (2024), "Evaluation of the institutional development of innovative activities to ensure the economy of the state", *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*, no. 3. pp. 171–180. DOI: <https://doi.org/10.33271/nvngu/2024-3/171>
35. Petkov, O. I. (2019), "Methodical approaches to evaluation of economic efficiency of food industry enterprises of Ukraine", *Black Sea Economic Studies*, vol. 42, pp. 32–39.

*Стаття надійшла до редакції
8 травня 2024 р.*